

Szymon Mazurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

MIĘDZYNARODOWA WSPÓLPRACA W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO W RAMACH ASEAN I APEC

1. Wstęp

Bezpieczeństwo energetyczne to problem o charakterze międzynarodowym. Międzynarodowa współpraca (na poziomie regionalnym, a nawet globalnym) w zakresie budowy strategii bezpieczeństwa energetycznego jest konsekwencją istnienia wielu barier w dostępie do źródeł energii i na drodze jej produkcji. Wiele z trudności ekonomicznych, infrastrukturalnych czy administracyjnych może być skutecznie pokonane tylko w efekcie międzynarodowej współpracy. Samodzielne zapewnienie sobie bezpieczeństwa energetycznego jest w praktyce i na dłuższą metę niemożliwe, co wyraźnie podkreśla Międzynarodowa Agencja Energetyczna, stwierdzając, że „żaden duży konsument energii nie może być pewny bezpiecznych dostaw, jeśli dostawy do innych odbiorców są zagrożone”¹.

Międzynarodowy wymiar bezpieczeństwa energetycznego jest dostrzegany także w regionie Azji i Pacyfiku, a kwestie energetyczne są od lat poruszane na forum dwóch największych organizacji działających w regionie: Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN) oraz Wspólpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC).

2. Współpraca energetyczna w ramach ASEAN

Kwestie bezpieczeństwa energetycznego zostały uznane przez państwa zrzeszone w ASEAN za strategiczne, co znalazło swoje odzwierciedlenie m.in. w treści deklaracji podpisanej na 5. szczycie ASEAN w Bangkoku 15 grudnia 1995 r.²

¹ *World Energy Outlook 2007. Synteza*, International Energy Agency, 2007.

² *Bangkok Summit Declaration of 1995*, 5, Szczyt ASEAN, Bangkoku, Tajlandia, 14-15 grudnia 1995, ASEAN Document Series of 1994-1995, <http://www.aseansec.org/2081.htm>.

Punkt 8. deklaracji (dotyczący kooperacji ekonomicznej) zawiera zobowiązanie do zapewnienia bezpieczeństwa i stabilności dostaw energii przez dywersyfikację, rozwój i ochronę zasobów energetycznych oraz zwiększanie efektywności energetycznej, a także wdrażanie technologii przyjaznych środowisku naturalnemu³.

Jednak współpraca w zakresie energetyki została zainicjowana znacznie wcześniej, bo już w roku 1980, podczas pierwszego spotkania ministrów gospodarki państw ASEAN na temat współpracy energetycznej, które odbyło się na Bali w dniach 29 i 30 września. Głównym impulsem wzrostu zainteresowania problemami bezpieczeństwa energetycznego był ówczesny wzrost cen ropy naftowej. Pięć kolejnych spotkań na szczeblu ministerialnym zaowocowało podpisaniem w dniu 24 czerwca 1986 r. porozumień o współpracy energetycznej⁴ oraz o bezpieczeństwie naftowym⁵. Na uwagę zasługuje szczególnie drugi dokument, w którym członkowie ASEAN – bogatsi o doświadczenia dwóch kryzysów naftowych – zawarli założenia regionalnego systemu handlu paliwami, uwzględniającego problemy, z jakimi w okresie niedoborów paliw mogą się zmagać kraje importujące ropę naftową i jej produkty, oraz problemy krajów eksportujących wynikające z okresowej nadprodukcji.

Bezpieczeństwo energetyczne jest także jednym z głównych obszarów współpracy pomiędzy krajami ASEAN a krajami Unii Europejskiej. Wzmianka o tym została zawarta w porozumieniu o współpracy między ASEAN i UE podpisanym 7 marca 1980 r. w Kuala Lumpur⁶. Materialnym przejawem wspólnych działań na rzecz budowania lepszych strategii energetycznych było powołanie międzynarodowego centrum szkoleniowo-badawczego (ASEAN-EC Energy Management Training and Research Centre – AEEMTRC). Decyzja o powstaniu centrum zapadła na spotkaniu ministrów gospodarki ASEAN i UE w dniach 17-18 października 1985 r.⁷, a stosowne porozumienie podpisano 8 września 1988 r. w Brukseli⁸.

³ W oryginale: „ASEAN shall ensure greater security and sustainability of energy supply through diversification, development and conservation of resources, the efficient use of energy, and the wider application of environmentally sound technologies. ASEAN shall implement the Medium-Term Programme of Action on Energy Cooperation (1995-1999) with greater private sector participation in various modes of investment, transfer of technology and human resource development, with major thrust on power sector development.”.

⁴ *Agreement on the ASEAN Energy Cooperation*, Manila, 24 czerwca 1986, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1417.htm>.

⁵ *ASEAN Petroleum Security Agreement*, Manila, 24 czerwiec 1986, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1416.htm>.

⁶ *Cooperation Agreement between Member Countries of ASEAN and European Community*, Kuala Lumpur, 7 marca 1980, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1501.htm>.

⁷ *Joint Statement of ASEAN-EC Ministerial Meeting on Economic Matters*, Bangkok, 17-18 października 1985, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1517.htm>.

⁸ *Agreement on the Establishment of the ASEAN – EC Energy Management Training and Research Centre*, Bruksela, Belgia, 8 września 1988, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/805.htm>.

AEEMTRC działało 10 lat, aż do przekształcenia w Centrum ds. Energii ASEAN (ASEAN Centre for Energy – ACE), co nastąpiło ostatecznie 4 stycznia 1999 r.⁹ Misją ACE jest integracja strategii energetycznych członków ASEAN z uwzględnieniem ich potrzeb i problemów rozwojowych oraz równowagi ekologicznej regionu.

Przed ACE stawianych jest 8 głównych celów:

1. Centrum ma być regionalną instytucją inicjującą, koordynującą i ułatwiającą wdrażanie programów energetycznych w ramach ASEAN.

2. Centrum ma wzmocnić możliwości reagowania ASEAN na globalne i regionalne problemy energetyczne przez koordynację strategii energetycznych krajów członkowskich.

3. Centrum ma ułatwiać intraregionalny handel energią, szczególnie przez wsparcie umów dotyczących łączenia krajowych sieci elektrycznych i gazowych.

4. Centrum ma promować współpracę regionalną w zakresie zwiększania oszczędności energii i wzrostu efektywności energetycznej jako głównych celów zarządzania stroną popytową energetyki.

5. Centrum ma wspierać rozwój nowych odnawialnych źródeł energii jako głównego instrumentu zapewniającego stabilny rozwój energetyczny w długim okresie.

6. Centrum ma pełnić funkcję regionalnego i globalnego ośrodka wymiany informacji o energetyce.

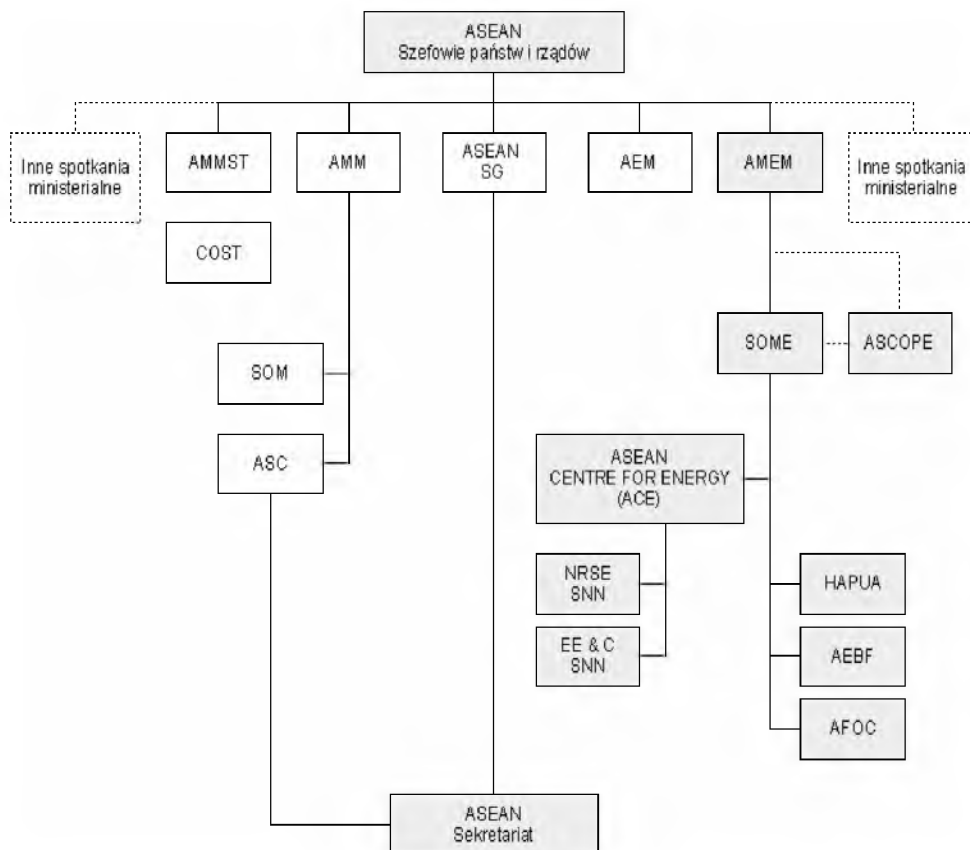
7. Centrum ma podnieść kompetencje ASEAN w dziedzinie rozwoju i zarządzania energetyką.

8. Centrum ma zachęcać sektor prywatny do udziału w regionalnych przedsięwzięciach energetycznych oraz wspierać prywatne inwestycje w tej dziedzinie.

ACE jest odpowiedzialne za przygotowanie regionalnego planu działania w zakresie współpracy energetycznej (ASEAN Plan of Action for Energy Cooperation – APAEC). Do tej pory realizowane były dwa takie plany obejmujące lata 1999-2004 oraz 2004-2009. Plany te są podstawą konkretnych działań podejmowanych przez wyspecjalizowane instytucje powołane do życia w ramach ASEAN, których prace są koordynowane przez ACE (zob. rys. 1). Są to m.in.:

- Forum of Heads of ASEAN Power Utilities/Authorities (HAPUA),
- ASEAN Council on Petroleum (ASCOPE),
- ASEAN Forum on Coal (AFOC),
- Energy Efficiency and Conservation Sub-Sector Network (EE&C-SSN),
- New and Renewable Sources of Energy Sub-Sector Network (NRSE-SSN),
- Regional Energy Policy and Planning Sub-Sector Network (REPP-SSN).

⁹ *Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Energy*, Manila, Filipiny, 22 maja 1998, ASEAN Document Series of 1998-1999, <http://www.aseansec.org/1719.htm>.

AEBF – ASEAN Energy Business Forum, AEM – ASEAN Economic Ministers, AFOC – ASEAN Forum on Coal, AMEM – ASEAN Ministers of Energy Meeting, AMM – ASEAN Ministerial Meeting, AMMST – ASEAN Ministerial Meeting on Science & Technology, ASC – ASEAN Standing Committee, ASCOPE – ASEAN Council on Petroleum, COST – Committee on Science & Technology, EE&C SNN – Energy Efficiency and Conservation Subsectoral Network, HAPUA – Heads of ASEAN Power Utilities / Authorities, NRSE SNN – New & Renewable Energy Sources of Energy Subsectoral Network, SG – Sekretarz Generalny, SOM – Senior Officials Meeting, SOME – Senior Officials Meeting on Energy.

Rys. 1. ACE w strukturze ASEAN

Źródło: <http://www.aseanenergy.org>.

W ramach wspomnianych planów w realizacji są obecnie następujące programy:

1. ASEAN Power Grid – celem programu jest utworzenie sieci elektroenergetycznej ASEAN przez zbudowanie połączeń pomiędzy sieciami przesyłowymi poszczególnych krajów członkowskich.

2. Trans-ASEAN Gas Pipeline – program, którego celem jest rozbudowa regionalnej infrastruktury przesyłowej gazu ziemnego (z uwzględnieniem połączeń

między krajami członkowskimi) oraz wsparcie inwestycji w zakresie wydobycia, przetwarzania i wykorzystania gazu jako źródła energii.

3. Coal – program, którego głównym celem jest promowanie technologii czystego węgla (Clean Coal Technology – CCT) i wspieranie inwestorów w zakresie przygotowywania opracowań dokumentujących wpływ inwestycji w projekty węglowe na środowisko naturalne.

4. Energy Efficiency and Conservation – celem programu jest wspieranie rozwoju energooszczędnych technologii w różnych sektorach gospodarki.

5. Renewable Energy – celem tego programu jest osiągnięcie 10-procentowego udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym ASEAN przez wspieranie inwestycji w tej dziedzinie, a szczególnie w zakresie produkcji energii z biomasy oraz biopaliw.

6. Regional Energy Policy and Planning – zadaniem tego programu jest informacyjne wsparcie wszystkich innych programów energetycznych realizowanych w ramach ASEAN, koordynowanie współpracy w zakresie energetyki z zewnętrznymi partnerami, takimi jak ASEAN+3, UE, Japonia czy Australia oraz monitorowanie i ocena działań podejmowanych w ramach APAEC.

3. Współpraca energetyczna w ramach APEC

Waga międzynarodowej współpracy w zakresie bezpieczeństwa energetycznego została również zauważona na forum APEC. W oświadczeniu podsumowującym 18. spotkanie ministerialne APEC, które odbyło się 15-16 listopada 2006 r. w Ha Noi, znalazło się stwierdzenie, że „bezpieczeństwo energetyczne, w postaci nieprzerwanego dostępu do wiarygodnych źródeł energii, ma fundamentalne znaczenie dla dalszego rozwoju ekonomicznego regionu”¹⁰.

Współpraca w zakresie bezpieczeństwa energetycznego koncentruje się w APEC na szczeblu spotkań ministrów ds. energetyki, których ustalenia są bazą działania Grupy Roboczej ds. Energetyki (APEC Energy Working Group – EWG)¹¹. EWG została powołana w 1990 r., a jej celem jest maksymalizacja wkładu sektora energetycznego w rozwój gospodarczy i dobrobyt społeczny krajów członkowskich przy jednoczesnej minimalizacji negatywnych efektów środowiskowych. Warto zauważyć, że grupa ta należy do najbardziej aktywnych ciał APEC, inicjując i prowadząc rocznie największą liczbę projektów ze wszystkich działających grup roboczych¹².

¹⁰ W oryginale: „Ministers reaffirmed that energy security, in the form of reliable access to reliable sources of energy is fundamental to the region's continued economic development.”. *The Eighteenth Apec Ministerial Meeting. Joint Statement*, Ha Noi, Viet Nam, 15-16 listopada 2006, pkt VI 4., http://www.apec.org/apec/ministerial_statements/annual_ministerial/2006_18th_apec_ministerial.html.

¹¹ <http://www.ewg.apec.org>.

¹² L. Hogan, R. Curtotti, A. Austin, *APEC Energy Security and Sustainable Development through Efficiency and Diversity*, ABARE Research Report 07.12, 2007, s. 38.

Jednym z głównych osiągnięć EWG w ostatnich latach było stworzenie całościowej koncepcji bezpieczeństwa energetycznego APEC, czyli Energy Security Initiative (ESI). Koncepcja ta została sformułowana w roku 2000 i zatwierdzona na szczeblu rządowym i ministerialnym w roku 2001. Zawarto w niej zarówno działania krótkoterminowe (umożliwiające reagowanie na przejściowe zaburzenia w zakresie dostaw surowców energetycznych), jak i projekty długoterminowe (przygotowujące APEC do bardziej kompleksowych wyzwań energetycznych)¹³.

Zbiór działań krótkoterminowych tworzą:

- działania na rzecz poprawy przejrzystości globalnego rynku ropy naftowej (Joint Oil Data Initiative – JODI),
- działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa morskich szlaków transportowych (Maritime Security),
- wdrożenie systemu wymiany informacji na temat problemów z dostawami surowców energetycznych (Real Time Emergency Information Sharing System – RTEIS),
- wspieranie państw członkowskich w tworzeniu planów i mechanizmów awaryjnych na wypadek zakłóceń w dostawach paliw (Energy Emergency Responses). Inicjatywy długoterminowe dotyczą natomiast m.in. obszarów, takich jak:
- inwestycje energetyczne (ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji w infrastrukturę gwarantującą stabilność dostaw energii),
- rynek handlu gazem ziemnym (promowanie gazu jako surowca energetycznego oraz dywersyfikacja sposobów jego dostaw),
- energetyka jądrowa,
- efektywność energetyczna,
- odnawialne źródła energii (21st Century Renewable Energy Development Initiative – REDI),
- czysta energia z paliw kopalnych (przede wszystkim w zakresie promowania nowych technologii pozwalających minimalizować negatywne efekty środowiskowe podczas uzyskiwania energii z węgla),
- alternatywne paliwa używane w transporcie (biopaliwa),
- wodór i ogniwa paliwowe,
- infrastruktura naftowa.

W 2004 r. ESI została dodatkowo wzmocniona inicjatywą CAIRNS (Comprehensive Action Initiative Recognising the need for Strengthening the APEC Energy Security Initiative – energy security, sustainable development, and common prosperity)¹⁴. Inicjatywa ta sprowokowana została utrzymującymi się wysokimi cenami ropy naftowej na rynkach światowych.

¹³ *Tenth Report On Implementation Of the Energy Security Initiative (ESI)*, raport zaprezentowany na 36. spotkaniu EWG, Manila, Filipiny, 3-4 grudnia 2008.

¹⁴ *Summary Record of the 28th Energy Working Group Meeting*, Port Douglas, Australia, 3-4 November 2004.

Wdrażanie rozwiązań proponowanych w ramach ESI przebiega na podstawie APEC Energy Working Group Work Plan: 2007-2009, gdzie wskazane zostały wyspecjalizowane jednostki organizacyjne odpowiedzialne za projekty z poszczególnych obszarów.

Warto zauważyć, że od 1997 roku w ramach EWG funkcjonuje program współpracy ze środowiskami biznesowymi krajów członkowskich. Celem istnienia Energy Business Network (EBN) jest uwzględnienie perspektywy sektora prywatnego podczas opracowywania kształtu strategii bezpieczeństwa energetycznego dla regionu. Każdy z krajów członkowskich APEC ma prawo skierować do EBN dwóch przedstawicieli biznesu, którzy spotykają się dwa razy do roku, opracowując sugestie dla EWG. Dodatkową płaszczyzną komunikacji z przedstawicielami sektora energetycznego jest APEC Energy Business Forum.

Na uwagę zasługuje fakt, że w ramach APEC – być może za sprawą znacznego różnicowania krajów członkowskich oraz dużego zasięgu geograficznego organizacji – dość silne jest przekonanie o konieczności budowania strategii bezpieczeństwa energetycznego w ujęciu znacznie szerszym niż perspektywa regionalna. W deklaracji końcowej spotkania ministrów ds. energetyki, które miało miejsce 29 maja 2007 r. w Darwin w Australii¹⁵, znalazły się stwierdzenia wyraźnie sugerujące konieczność włączenia się krajów członkowskich oraz APEC jako całości do międzynarodowych inicjatyw energetycznych (ze szczególnym wskazaniem na Międzynarodową Agencję Energetyczną – IEA, której przedstawiciel został na szczyt zaproszony). W dokumencie znalazły się jednoznaczne instrukcje dla EWG wzywające do współpracy z IEA (oraz innymi właściwymi forami międzynarodowymi) w zakresie koordynacji działań zmierzających do zabezpieczenia przed nagłymi zakłóceniami dostaw surowców energetycznych, rozwoju i promowania alternatywnych paliw wykorzystywanych w transporcie, wdrażania standardów poprawiających efektywność energetyczną, a także w zakresie ochrony środowiska naturalnego.

4. Podsumowanie

Zarówno ASEAN, jak i APEC zwracają szczególną uwagę na zagrożenia bezpieczeństwa energetycznego jako elementu składowego współpracy ekonomicznej w regionie Azji i Pacyfiku. Świadomość konieczności budowania ponadnarodowych strategii energetycznych staje się coraz powszechniejsza wśród krajów członkowskich obu organizacji. Skoro we współczesnych warunkach politycznych i ekonomicznych nie istnieje możliwość realizacji koncepcji trwałej samowystarczalności energetycznej, współpraca międzynarodowa w tym zakresie jest nieunikniona. Świadczyć może o tym chociażby fakt, że większość krajów członkowskich

¹⁵ *Darwin Declaration On: Achieving Energy Security And Sustainable Development Through Efficiency, Conservation And Diversity*, Eighth Meeting Of Apec Energy Ministers, Darwin, Australia, 29 maja 2007, http://www.apec.org/apec/ministerial_statements/sectoral_ministerial/energy/2007_energy.html.

ASEAN i APEC uczestniczy także w innych inicjatywach energetycznych, funkcjonujących pod szyldem organizacji, takich jak Międzynarodowa Agencja Energetyczna (IEA), United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC), Asia Pacific Partnership on Clean Development and Climate (AP6), East Asia Summit (EAS) G8, czy nieformalna grupa G20¹⁶.

Literatura

- Agreement on the ASEAN Energy Cooperation*, Manila, 24 czerwca 1986, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1417.htm>.
- Agreement on the Establishment of the ASEAN – EC Energy Management Training and Research Centre*, Bruksela, Belgia, 8 września 1988, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/805.htm>.
- Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Energy*, Manila, Filipiny, 22 maja 1998, ASEAN Document Series of 1998 – 1999, <http://www.aseansec.org/1719.htm>.
- Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Energy*, Manila, Filipiny, 22 maja 1998, ASEAN Document Series of 1998-1999, <http://www.aseansec.org/1719.htm>.
- ASEAN Petroleum Security Agreement*, Manila, 24 czerwca 1986, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1416.htm>.
- Bangkok Summit Declaration of 1995*, 5, Szczyt ASEAN, Bangkok, Tajlandia, 14-15 grudnia 1995, ASEAN Document Series of 1994-1995, <http://www.aseansec.org/2081.htm>.
- Cooperation Agreement between Member Countries of ASEAN and European Community*, Kuala Lumpur, 7 marca 1980, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1501.htm>.
- Darwin Declaration On: Achieving Energy Security And Sustainable Development Through Efficiency, Conservation And Diversity*, Eighth Meeting Of Apec Energy Ministers, Darwin, Australia, 29 maja 2007, http://www.apec.org/apec/ministerial_statements/sectoral_ministerial/energy/2007_energy.html.
- Hogan L., Curtotti R., Austin A., *APEC Energy Security and Sustainable Development through Efficiency and Diversity*, ABARE Research Report 07.12, 2007.
- Hogan L., Curtotti R., Austin A., *APEC Energy Security and Sustainable Development through Efficiency and Diversity*, ABARE Research Report 07.12, 2007, s. 44.
- http://www.apec.org/apec/ministerial_statements/annual_ministerial/2006_18th_apec_ministerial.html.
- <http://www.ascanenergy.org>.
- <http://www.ewg.apec.org>.
- Joint Statement of ASEAN-EC Ministerial Meeting on Economic Matters*, Bangkok, 17-18 października 1985, ASEAN Document Series of 1967-1988, <http://www.aseansec.org/1517.htm>.
- Summary Record of the 28th Energy Working Group Meeting*, Port Douglas, Australia, 3-4 November 2004.
- Tenth Report On Implementation Of the Energy Security Initiative (ESI)*, raport zaprezentowany na 36. spotkaniu EWG, Manila, Filipiny, 3-4 grudnia 2008.
- The Eighteenth Apec Ministerial Meeting. Joint Statement, Ha Noi, Viet Nam, 15-16 listopada 2006.
- World Energy Outlook 2007. Synteza*, International Energy Agency, 2007.

¹⁶ L. Hogan, R. Curtotti, A. Austin, *APEC Energy Security and Sustainable Development through Efficiency and Diversity*, ABARE Research Report 07.12, 2007, s. 44.

INTERNATIONAL ENERGY SECURITY CO-OPERATION IN ASEAN AND APEC

Summary

Energy security is an international issue. Addressing broader challenges in this area requires regional or even global co-operation. Both ASEAN and APEC are trying to ensure greater security and sustainability of energy supply through diversification, development and conservation of resources, the efficient use of energy, and the wider application of environmentally sound technologies.